

den politiska tjänstemannen antingen entledigas eller omplaceras. De är alltså i hög grad bundna till det mandat den folkvalda erhållit. Folkets "input" via opinionsmätningar och val är ett kvitto på den samlade arbetsinsatsen. Politiska tjänstemän har således incitament att agera lojalt och främja politikern. Opolitiska tjänstemän har mycket svaga incitament att tillmötesgå väljarna, vilket är helt nödvändigt för att de ska vara effektiva opartiska sakområdesexperter. Men om man som författartrion oroar sig över att det utövas makt som saknar folkligt mandat, har man skäl att ställa sig kritisk även till den subkategorin policyprofessionella.

Trots dessa invändningar ska sägas att politikens professionalisering ingalunda är oproblematiserad. En fara jag ser är att medialiseringen i alltför hög grad driver professionaliseringen. Journalistikens ökade fokus på det politiska spelet – "varför lägger partiet X förslaget Y och varför just nu?" – gör att politiker och policyprofessionella riskerar att fokusera mer på konkurrenterna än väljarna. Partier blir förblindade av intrikata spelteoretiska analyser och positioneringar. Intensiv mediebevaktning och Twitter-orkaner regisserade av och för konkurrerande politiska eliter sporrar professionaliseringens kapprustning och kan ofrivilligt leda till viss väljardistans. Medialt fokus på politiskt spel driver fram mer av det samma. Bisak blir huvudsak. Joseph Schumpeters något tillskrivade cyniska aforism fångar politikens natur: "In a sense politics is more serious than anything else. In another it is less serious than anything else". Utmaningen är att kunna särskilja nödvändigt spel från spel som självändamål – och hålla sig till det förstnämnda.

Sammanfattningsvis är *"Makt utan mandat..."* en rik och väldigt läsvärd bok, med en mycket gedigen kartläggning av en social kategori som behövde studeras närmare. Studien lägger på ett föredömligt sätt grunden för vidare forskning. En av höjdpunkterna i boken – bortsett från kartläggningen – är Rothsteins eminenta tillbakablick på

politikens professionalisering från Erlanders pojkar till Monas gäng.

Bokens stora bekymmer är att det begrepp man försöker etablera appliceras på en ytterst heterogen grupp innehållande en mängd distinkta subkategorier. Att säga något generellt om policyprofessionella är svårt. Boken hade tjänat på en tydligare kapitelindelning där de olika subkategorierna analyserades separat för att närmare belysa deras särart – i synnerhet om man vill diskutera makt, mandat och ansvarsutkrävande.

Man hade alternativt kunnat nöja sig med en studie av politiska tjänstemän. Mycket talar för att det är den boken man egentligen ville (och borde) ha skrivit, eftersom fokus indirekt ligger på nämnda subgrupp.

REFERENSER

Dahl, Robert A., 2005. *Demokratien och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront förlag.

Swedberg, Richard, 2007. *Joseph Schumpeter - His Life and Work*. Cambridge: Polity Press.

Patrik Ribe är verksam som utredare hos Lärarförbundet
E-post: patrik.ribe@live.se

Scruton, Roger, 2015. *Fools, Frauds and Firebrands: Thinkers of the New Left*. London: Bloomsbury.

Anmälan av Johan Wennström

"Den konservatism som fanns på brittiska universitet bestod av mig själv – och damen som gjorde teet på vår avdelning på Birkbeck College. Hon höll med." Så beskrev filosofen Roger Scruton självironiskt sin ställning i akademien vid mitten av 1980-talet, i en debatt anordnad av *The Guardian* i november förra året. Stämningen på universitetet i Storbritannien vid denna tid har han fångat genom sina kollegors reaktion på Margaret Thatchers tillträde som premiärminister 1979 (Scruton 2013): "Äntligen fanns det någon att

hata!" I denna universitetsmiljö gjorde han sig knappast mer populär när han publicerade boken *Thinkers of the New Left* (Scruton 1985), som var en breddsida mot den "nya vänsterns" intellektuella som hade gjort sig stora inom högre utbildning sedan slutet av 1960-talet – bl a den marxistiske historikern Eric Hobsbawm, filosoferna Jean-Paul Sartre och Michel Foucault, och psykoanalytikern Jacques Lacan.

Eftersom det enligt rådande konsensus var en oförlätlig synd att ifrågasätta betydelsen av dessa vänstertänkare för humaniora och samhällsvetenskap, innebar boken början på slutet för Scrutons universitetskarriär. Efter högljudna protester och hotelser från vänsterakademiker med mer inflytande och större upplagor drogs den snart också in av förläggaren. *Thinkers of the New Left* fick dock en intresserad publik bland dissidenter i de ockuperade länderna i Östeuropa, vars kommunistiska samhällssystem länge hade ursäktats och legitimerats av flera av de tänkare som Scruton kritiserade. Men medan boken översattes till polska och tjeckiska, var den i Västvärlden lättast att hitta i Scrutons trädgårdsskjul.

Mer än 25 år efter Murens fall 1989 är Scrutons kritik av den "nya vänstern" fortfarande relevant. Tänkarna har behållit sin nimbus, trots att det inte längre borde gå att förneka att kommunism, och andra politiska utopier som riktar sin udd mot det borgerliga samhället, alltid leder till diktatur. På universiteten betraktas Foucault och Lacan fortfarande som tankeväckande och intressanta personer, även i Sverige och inom statsvetenskapen (t ex Hyrén 2015). Nya tänkare som verkar efter samma intellektuella linje, exempelvis filosofen Slavoj Žižek, har också dykt upp på senare år och fått en liknande upphöjelse. Scruton har därför givit ut sin bok i en uppdaterad nyutgåva med den mer provocativa titeln *Fools, Frauds and Firebrands*, där han valt bort några tänkare vars stjärnor har dalat sedan 1980-talet, såsom psykoterapeuten R. D. Laing, och i nyskrivna kapitel tagit

sig an moderna idoler som Žižek.

Scruton avklädning av vänsterns tänkare borde väcka frågor om deras höga status är befogad. Han visar att många av deras idéer inte bara är förvånansvärt ytliga när man granskar dem i sömmarna, utan att de också har starkt destruktiva drag. Det som förenar många av tänkarna är nämligen att de riktar hård kritik mot det demokratiska samhällets institutioner, utan att erbjuda något konkret alternativ. Deras huvudsakliga intresse tycks ligga i att underminera det verkliga samhällets stödjepunkter, i form av familjer, företag och andra sociala gemenskaper, liksom språket och den hävdvunna kulturen. Sådana plattformar för "bourgeoisens" utövande av makt och dominans bör avskaffas, hävdar de, men har bara en mycket löst tecknad utopi att föreslå i dess ställe. Att förstå och beskriva hur ett samhälle fungerar är ett mödosamt intellektuellt arbete, som har sysselsatt seriösa intellektuella, men vad den "nya vänstern" ägnar sig åt i Scrutons framställning är bara en lättvunnen nihilism.

I sin granskning av den "nya vänsterns" källskrifter bemödar sig Scruton verkligen att förstå författarna även när begreppsapparaten är svårgenomtränglig, och för att också hitta inslag som han kan sympatisera med. Han instämmer exempelvis i delar av Frankfurtskolans och Theodor Adornos kritik av materialismen, men anser att det inte kan vara en statlig uppgift att motverka en naturlig följd av den fria ekonomin utan att det är enskilda människors ansvar att hitta mer meningsfulla sätt att leva. Foucault får ett erkännande för den inkännande exposé över sexualitetens historia som han skrev mot livets slut, och Žižek beskrivs som en bildad och originell kritiker av film och litteratur. Men Scruton tvekar inte att belysa den nedbrytande ansats som också finns hos dessa tänkare, vars samhällsanalyser förvandlar allt som är gripbart, konkret och uppbyggligt till något korrumpat eller bedrägligt. Detta är kanske särskilt tydligt hos några av tänkarna som har blivit tongivande inom statsvetenskapen, inte minst

Foucault som verkar vara en outsinlig källa till artikelmanus och konferenspapper inom disciplinen i Sverige. Även Lacan, Žižek och sociologen Jürgen Habermas hör till dem som brukar förekomma i statsvetenskapliga sammanhang, och jag redovisar därför Scrutons kritik mot dessa här.

Kärnan i Foucaults filosofi är att samhällets institutioner styrs av maktdiskurser, vilka tjänar den borgerliga klassens intressen. De som inte inordnar sig under dessa diskurser måste av nödvändighet definieras som avvikare, som "de andra", och fysiskt låsas in, eftersom de genom sitt agerande avslöjar diskursernas begränsningar. Exempelvis, menar Foucault, spärras psykiskt sjuka in på mentalsjukhus, eftersom de utmanar det borgerliga familjelivets konventioner. Även somatiska sjukdomar och deras diagnoser betraktas ytterst som språkliga kategorier, vars funktion är att skilja ut socialt avvikande personer. I linje med detta betraktar Foucault vanliga sjukvårdsinrättningar som tukthus, där den diskursiva maktens blick (*le regard*) kontrollerar och dominerar människor. Bakom varje mänsklig institution och handling finns således en dold maktagenda, och det är först när vi täcker av denna agenda som vi kan se handlingars rätta motiv, hävdar Foucault.

Som Scruton påpekar, finns det klara drag av förföljelseidéer i detta synsätt, som omvandlar alla sociala relationer, legitima maktstrukturer, känslor och beteenden, såsom empati med sjuka, till försåtliga uttryck för dominans. Foucault hamnar riktigt på farlig mark när han tror att institutionernas upplösning via revolution och "proletär rättvisa" ska leda till befrielse från makt. Den historiska erfarenheten är tvärtom den, att avskaffandet av sådana institutioner, lagar och regler som Foucault misstror, banar vägen för ett verkligt förtryck av den totala omfattning som han varnar för. Trots dessa tillkortakommanden har Foucaults maktteori tagits för sann och tillämpas regelmässigt inom forskning på institutioner och beteenden.

Även Habermas menar att språket är ett redskap för förtryck. Han anser att det borgerliga samhällets diskurser uppmunttrar medborgarna till vinstbegär, alienation, ojämlikhet, och förtingligande av mänskliga relationer. För att befria oss från denna ordning måste vi finna en "ideal språksituation" och en *herrschaftsfreie Diskurs*, det vill säga ett sätt att kommunicera bättre och jämlikare. Men genom Scrutons framställning blir Habermas resonemang endast nebulösa abstraktioner, som genom sin osammanhängande stil misslyckas med att berätta vad en sådan ny diskurs konkret skulle kunna uppnå bortom sig själv, och hur ett försök att skapa ett *newspeak* skulle kunna väcka intresse utanför den akademiska värld som Habermas själv tillhör. I likhet med andra tänkare i den "nya vänstern", tycks det för Habermas vara viktigare att förstöra det gamla och välkända än att erbjuda ett verkligt alternativ. När det gäller Frankfurtskolan, ur vilken Habermas emanerar, menar Scruton att man föresatte sig att förstöra en högst levande tysk kultur av institutioner, familjer, mänskligt umgänge och samhörighet – skildrad i bildningsromanen och i Richard Wagners operor – och ersätta den med tomma begrepp som *herrschaftsfreie Diskurs*. Det återstår att se vad denna ansats kan bidra med till samhällsvetenskaplig forskning.

Vissa av vänsterns tänkare saknar helt en vilja att tillföra något, menar Scruton; för dem är poängen i själva verket att hävda det meningslösa. Hit hör Lacan och dennes efterföljare Žižek. Lacans psykoanalys undersöker det undermedvetna som ett språk. Detta språk ska tolkas genom bland annat godtyckligt valda matematiska begrepp (*mathème*) och Lacans idéer om "den store Andre" som tyglar självet. I centrum för analysen står det manliga könsorganet, vilket i det borgerliga samhället har blivit lika impotent som "kvadratrotten ur minus ett". Scruton hittar inte mycket påtagligt att gripa efter här, men Lacan ansåg inte heller att det är nödvändigt att framställa något av mening för att vara en

intellektuell. För honom och för andra franska vänstertänkare på 1960- och 70-talen kunde nonsens vara sanning, och detta var den verkliga revolution som de åstadkom på universitet och i skolor.

Žižeks berömmelse på senare år visar vilket genomslag detta synsätt har fått. Han är en av vår tids mest uppmärksammade filosofer, och det finns till och med en akademisk tidskrift tillägnad hans idéer. Men vad är det Žižek anser? Scruton ger flera exempel på citat där den slovenske filosofen tolkar Kinas kulturrevolution som en positiv händelse, beskriver Västvärldens upplysningsmoral som obscen, framhäver det "medmänskliga" i stalinismen, och förordar en "proletariatets diktatur". Det går aldrig att veta om Žižek är allvarlig, eftersom han ständigt retirerar bakom dunkla lacanska begrepp. Men om jag förstår Scrutons kritik tycks detta vara Žižeks syfte: för honom är filosofi en *happening*, där allt är möjligt att säga och ingenting är på allvar. Žižek lär oss att det inte finns en verklighet som vi behöver ta hänsyn till. Så kan man, som Žižek gör, bara tänka bort den franska

revolutionens och den stalinistiska terrorns dödsoffer, och med ett ironiskt leende hylla de bakomliggande tänkesätten.

Varför en sådan tänkare, ja, någon av de negativt orienterade tänkare som Scruton belyser, skulle inta en central plats inom samhällsvetenskap och humaniora är ett mysterium. Handlar inte dessa vetenskaper också om hur man bygger upp ett samhälle, och inte bara om hur man river ned det? Och är det inte viktigt att förhålla sig kritisk till akademins fixstjärnor, även om de råkar vara vänster?

Johan Wennström är verksam vid Statsvetenskapliga avdelningen, Linköpings universitet, och Institutet för Näringslivsforskning, IFN.
E-post: johan.wennstrom@ifn.se

REFERENSER

- Hyrén, Johan, 2015. "Lacan: subjektsteori & etik", *Statsvetenskaplig tidskrift* 117, s 53–86.
- Scruton, Roger, 2013. The Meaning of Margaret Thatcher, *The Times* 18/4.
- Scruton, Roger, 1985. *Thinkers of the New Left*. Harlow: Longman.